

Tkáně lidského těla

Buňka lidského těla (opakování)

Průměrná lidská buňka je velká přibližně 0,01 mm. Největší lidskou buňkou je vajíčko (přibližně 0,2 mm v průměru).

Buňka lidského těla vykazuje všechny typické znaky živočišné buňky:

cytoplazmatická membrána – biomembrána na povrchu buňky

základní cytoplazma – hmota uvnitř buňky

jadro – ohraničeno dvojitou biomembránou, uvnitř molekuly DNA (chromozomy)

jadérko – tvorba ribozomů

ribozomy – tvorba bílkovin

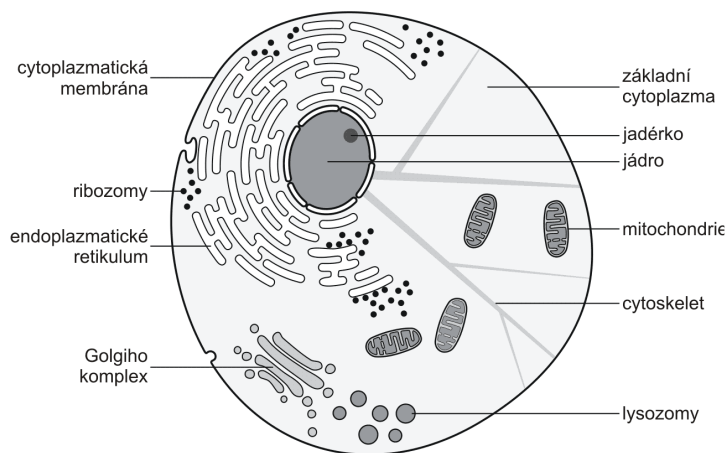
mitochondrie – energetická centra buňky, zajišťují buněčné dýchání

endoplazmatické retikulum – síť kanálků a dutinek ohraničených biomembránou, slouží k transportu látek uvnitř buňky.

Golgiho komplex – skupina dutinek ohraničených biomembránou, v nichž se skladují a přetvářejí látky, které mají být vyloučeny z buňky ven

lysozomy – váčky s enzymy (vznikají z Golgiho komplexu) určené ke štěpení látek uvnitř buňky nebo v okolí buňky (nejčastěji slouží k trávení – štěpí částice potravy na jednodušší složky)

cytoskelet (buněčná kostra) – síť bílkovinných vláken v cytoplazmě, která zpevňuje vnitřek buňky a umožňuje jeho pohyb

Tkáně

Tkáni se rozumí **soubor buněk, které mají stejný tvar, původ** (vznikají ze stejného základu) **a funkci**.

Studiem tkání se zabývá obor **histologie**.

Jednotlivé typy tkání vznikají postupnou **diferenciací** (rozdílním) základních zárodečných vrstev – ektodermu, entodermu a mezodermu.

V lidském těle (i v tělech ostatních živočichů) nacházíme pět základních typů tkání – epitelu, pojivové tkáni, svalové tkáni, nervové tkáni a tekuté tkáni (tělní tekutiny).

Poznámka: Základní typy tkání (i jejich vlastnosti) jsou prakticky u všech živočichů stejné. Pozorování tkání pod mikroskopem a jejich identifikace je mnohem náročnější než pozorování rostlinných pletiv. Je to dáno nejen řádově menšími rozměry buněk, ale také nepřítomností buněčné stěny, a tedy velmi nezřetelnými hranicemi mezi jednotlivými buňkami. Při histologickém vyšetření je většinou nutné buňky barvit a používat mikroskopickou techniku s vysokým rozlišením (často se speciálními metodami osvětlení).

Epitelu

- buňky jsou uspořádány ve vrstvách, mezi buňkami nejsou prakticky žádné mezibuněčné prostory
- mohou být **jednovrstevné** nebo **vícevrstevné**
- nacházejí se na vnějším povrchu orgánů, tvoří výstelky (vnitřní povrch) dutin ap.

Třídění epitelu podle vzhledu

dlaždicový epitel: buňky jsou ploché, jejich výška je mnohem menší než šířka (například pokožka, vnitřní povrch cév ap.)

kubický (krychlový) epitel: výška buněk je zhruba stejná jako šířka (například entoderm a ektoderm zárodku, rohovka ap.)

cylindrický (válcový) epitel: výška buněk je mnohem větší než šířka (například vnitřní povrch trávicí trubice, dýchacích cest ap.)

Třídění epitelu podle funkce

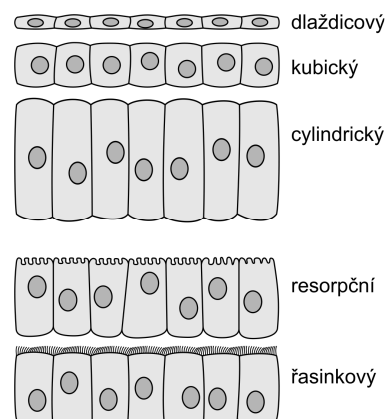
krycí epitel: hlavní funkcí je pouhý pokryv orgánu nebo zajištění hladkého povrchu (například vnitřní povrch cév)

resorpční (vstřebávací) epitel: buňky mají miniaturní výběžky (tzv. mikroklyky), které zvětšují vstřebávací povrch (například vnitřní povrch tenkého střeva)

žláznový epitel: buňky na povrch tkáně produkují určitou látku (například trávicí šťávy, hormony, pot, mateřské mléko ap.)

řasinkový epitel: obsahuje na povrchu brvy, jejichž pohyb zajišťuje pomalý transport určitých částic po povrchu epitelu, například uvnitř dýchacích cest (transport hlenu a prachu ven z těla) nebo uvnitř vejcovodu (transport vajíčka z vaječníku do dělohy)

smyslový epitel: obsahuje smyslové buňky napojené na nervová vlákna (například sítnice v oku)

Pojivové tkáně

- mezi buňkami jsou velké mezibuněčné prostory vyplněné specifickou hmotou (její vlastnosti určují typ pojivové tkáně)

Vazivo (*tela fibrosa*)

- buňky mají často výběžky, mezibuněčná hmota obsahuje vláknité molekuly, především bílkoviny **kolagen** a **elastin**
- pružné, odolné vůči ohybu i tahu (tvoří například šlachy, vazivové blány na povrchu orgánů, pružné výztuže cév ap.)
- relativně snadno a rychle se tvoří i obnovuje (má výbornou regenerační schopnost), proto tvoří výplň některých dutin (například kostní dřeviny), je základem vrstvy škály v kůži, zásobní tukové tkáně ap.

Chrupavka (*cartilago*)

- buňky většinou oválné, často ve skupinách obalených společným pouzdem, mezibuněčná hmota obsahuje podobné složky jako vazivo, ale je méně pružná
- pevnější než vazivo, odolná vůči tlaku
- nikdy neobsahuje cévy ani nervy, má velmi špatnou regenerační schopnost
- tvoří povrch kloubů (tlumí nárazy), spojuje některé kosti (například žebra s hrudní kostí), tvoří základ meziobratlových plotének, ušního boltce a nosu

Kost (*os*)

- základem jsou **osteocyty** – buňky s výběžky, které vytvářejí **tvrdou mezibuněčnou hmotu**. Tvrdost je dána tím, že kromě organické složky hmota obsahuje i **anorganické látky** – **solí vápníku a fosforu**.

Podíl anorganické složky v průběhu života roste (z necelých 50 % v mládí na více než 60 % ve stáří). S rostoucím věkem jsou kosti tvrdší, méně pružné, křehčí (snáze dochází ke zlomeninám) a mají čím dál horší regenerační schopnost (starším lidem se zlomeniny hojí mnohem pomaleji než lidem mladým).

Poznámka: Termín "kost" má v anatomii dva významy – označuje jak typ tkáně (osteocyty a jejich mezibuněčná hmota), tak základní stavební jednotku kostry (například kost stehenní), tedy v podstatě celý "orgán", který je ovšem tvořený nejen kostní tkání, ale i dalšími typy tkání (vazivem, chrupavkou, epitelem ap.). Rozlišení obou významů je zpravidla patrné z kontextu sdělení.

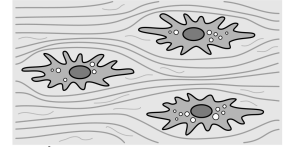
Podle stupně uspořádání rozlišujeme dva typy kostní tkáně:

Kompaktní kostní tkáň (*substantia compacta*)

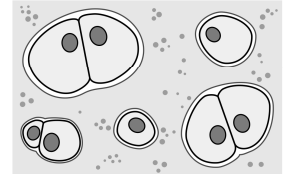
- nachází se na povrchu kostí, je tvrdá a pevná
- kostní buňky jsou uspořádány v kruhových vrstvách (lamelách) kolem **Haversových kanálků** (kanálek s cévami, zajišťujícími výživu tkáně)

Spongiózní (houbovitá) kostní tkáň (*substantia spongiosa*)

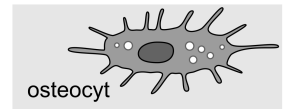
- nachází se uvnitř kostí, tvoří jejich relativně pevnou, ale odlehčenou (v porovnání s kompaktní kostí) vnitřní výztuž
- kostní buňky jsou neuspořádané, v tkáni jsou dutinky (póry, kanálky), které jsou vyplněné jinými tkáněmi (například vazivem)
- často vzniká z kompaktní kostní tkáně jejím postupným rozrušováním (vytvářením dutinek)

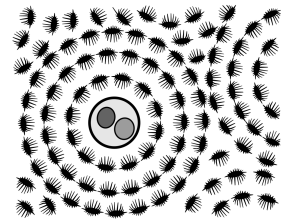
vazivo

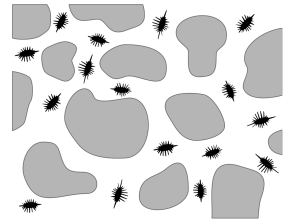
chrupavka

osteocyt

kompaktní kostní tkáň

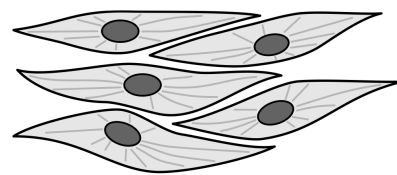
spongiózní kostní tkáň

Svalové tkáně

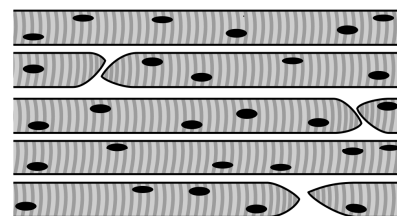
Tkáň je tvořena protáhlými buňkami, obsahujícími komplexy vláknitých bílkovin, které se mohou za určitých okolností vůči sobě navzájem posouvat. Proto má svalová buňka (a s ní celá svalová tkáň) **schopnost se smršťovat**.

Hladká svalová tkáň (*textus muscularis nonstriatus*)

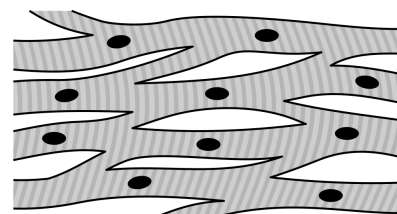
- buňky jsou samostatné, mají vřetenovitý tvar
- **není ovladatelná vůlí** (šedou kůrou koncového mozku), pracuje relativně pomalu, obsažena v útrobních orgánech
- její stahování zajišťuje například transport vnitřního obsahu různých trubic (stěny trávicí trubice, močovodů, žlučovodů, chánovodů ap.), zužování a rozšiřování trubic (stěny cév, průdušnice, průdušek ap.), vyprazdňování některých dutin (stěny močového a žlučového měchýře, dělohy ap.) a uzávěry trubic (vůlí neovladatelné svěrače močového měchýře, konečníku ap.)

hladká svalová tkáň

příčně pruhovaná svalová tkáň

srdeční svalová tkáň

Příčně pruhovaná svalová tkáň (*textus muscularis striatus*)

- buňky jsou spojené, tvoří velmi dlouhá vlákna (i přes 10 cm), obsahují **mnoho jader**
- úseky svalových bílkovin jsou ve všech vláknech stejně uspořádané a vytvářejí **viditelné příčné pruhování** (žíhání)
- **je ovladatelná vůlí**, pracuje rychleji než hladká svalovina
- tvoří **kosterní svaly** (zajišťují pohyb těla), svaly hlasivek a vůlí ovladatelné svěrače

Srdeční svalová tkáň (*textus muscularis striatus cardiacus*)

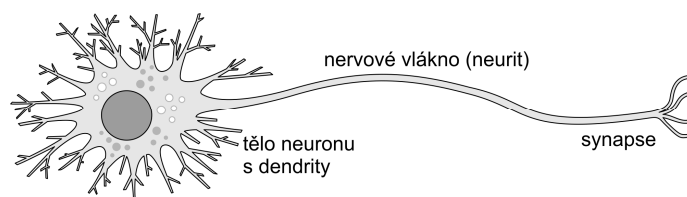
- obsahuje podobně uspořádané úseky jako příčně pruhovaná svalovina (je zřetelně žíhaná)
- buňky jsou relativně samostatné, ale jsou navzájem propojeny spojkami (jimi se šíří signály ke stahům)
- tvoří základ **srdce** (tzv. myokard)
- **není ovladatelná vůlí**
- velmi výkonná, odolná a spolehlivá (ovšem také náročná na kyslík a energii), nedokáže však regenerovat (odumřelé části tkáně po infarktu myokardu jsou nahrazeny nefunkčním vazivem)

Nervová tkáň

- obsažena v centrální nervové soustavě (= mozek a mícha), slouží k **přenášení a koordinaci vzruchů** (signálů), a tím k řízení těla
- základem nervové tkáně je síť navzájem propojených **neuronů** (= nervových buněk)

Povrch neuronů tvoří rozvětvené výběžky. Do hlavní části (tzv. těla neuronu) vystupují hustě rozvětvené **dendrity** – krátké vstupní výběžky, které přijímají vzruchy od okolních buněk.

Z těla vystupuje jeden nebo více **neuritů** – nervových vláken, které mají na koncích speciální kontaktní výběžky (tzv. synapse), jimiž se vzruch šíří na další buňky. Některé neurity mohou být velmi dlouhé (řádově i desítky centimetrů).

- dendrity i neurity sice mohou v průběhu života dorůstat (i zanikat), samotné neurony se však prakticky nemnoží (poškozená nervová tkáň tedy nemá schopnost regenerace)

Kromě neuronů jsou součástí nervové tkáně také tzv. **neuroglie** (gliové buňky), které mají v tkáni pomocnou funkci – především zajišťují výživu neuronů a vytvářejí obaly kolem nervových vláken. Svým vzhledem (jejich povrch většinou vytváří rozvětvené výběžky) se podobají neuronům.

Tekuté tkáně – tělní tekutiny

- základem těchto tkání je tekutina; v ní plavou buňky
- typickou tekutinou tkání je **krev** obsahující krevní buňky (červené a bílé krvinky) a další tělíska (krevní destičky)
- dalšími tělními tekutinami jsou **tkáňový mok** (tekutina vyplňující prostory mezi ostatními tkáněmi v těle) a **lymf**a (= tkáňový mok, který se pohybuje v tzv. lymfatických cévách a je odváděn do krevního oběhu)

